

Apie kai kurias socialinės nelygybės formavimosi sąlygas Baltijos šalyse

Arvydas Guogis

*Lietuvos teisės universitetas,
Viešojo administravimo katedra,
Ateities g. 20,
LT-08303 Vilnius,
el. paštas a.guogis@lycos.com*

Straipsnyje nagrinėjamos socialinės nelygybės ir socialinės atskirties formavimosi sąlygos Baltijos valstybėse ir teigiama, kad tam didelės reikšmės turi globalizacija. Autorius lygina svarbesnius Baltijos šalių ir Rytų Europos valstybių socialinės apsaugos rodiklius, pateikia atskiras būdingesnes Baltijos valstybių vertybines nuostatas, kurios turi lemiamos reikšmės formuojant atitinkamą šių valstybių socialinę politiką. Baltijos valstybėse amžių sandūroje socialinė apsauga buvo nepakankama. Socialinės apsaugos institucinių priemonių Baltijos šalyse yra užtektinai, ir jos institucinė pažanga akivaizdi, tačiau labai trūksta turinio. Daugiausia vietos straipsnyje skiriama Lietuvos socialinei padėčiai amžių sandūroje apžvelgti.

Raktažodžiai: globalizacija, socialinė nelygybė, socialinė atskirtis, socialinė apsauga

ĮVADAS

Atkūrus Baltijos šalių nepriklausomybę, jos susidūrė su daugybe problemų įvairiose gyvenimo srityse. Amžių sandūroje jose stabilizavosi ekonominė padėtis ir paspartėjo ekonominio augimo tempai. Tačiau to poveikį pajautė tik labai nedaug gyventojų. Baltijos valstybių statistikos duomenys patvirtina tai, kad globalizacijos poveikis joms pasižymėjo toli gražu ne vien teigiama ir skatinančia įtaka, bet ir sudarė sąlygas socialinei poliarizacijai ir nelygybei formuotis. Žemas socialinės apsaugos lygis Baltijos šalyse buvo vienas svarbiausių veiksnių formuojantis socialinei atskirčiai ir socialinei nelygybei.

SOCIALINĖS ASIMETRIJOS BALTIJOS ŠALYSE KLAUSIMU

Nemažai socialinių mokslų tyrimų iliustruoja tą faktą, kad dėl globalizacijos ekonominės įtakos auga socialinė nelygybė ir poliarizacija [2]. Pirmiausia tai vienoje, tai kitose pasaulio vietose vyksta kapitalo koncentracija, auga bendrasis vidaus produktas (BVP) ir gerėja gyvenimo kokybė. Kita vertus, Vakarų pasaulyje, o dar labiau – besivystančiose šalyse plečiasi vadinamosios nelaimės zonos ir formuojasi naujos marginalinės grupės, kartais – ištisuose geografiniuose regionuose. Rytų Europos šalys, tarp jų ir Lietuva, pasižymi ypač didele socialine „asimetrija“. Kaip rodo pastarųjų metų duomenys, dideli BVP augimo tempai Baltijos valstybėse automatiškai nepanaikina skurdo

ir socialinės atskirties. Anksčiau Talinas ir ypač Ryga garsėjo pramonės, prekybos ir paslaugų koncentracija Estijoje ir Latvijoje, tuo tarpu maždaug 1997–1998 m. tapo akivaizdu, kad Lietuvos sostinė Vilnius savo šalyje pradeda ryškiai išsiskirti labiau apmokamos darbo jėgos pasiūla ir paklausa, užsieninių ir vietinių investicijų pritraukimu ir įvairių naujoviškų projektų gausa [8: 33]. Šis procesas ypač sustiprėjo po Rusijos krizės, t. y. 2000–2004 m. Net laisvosios rinkos apologetai, tokie kaip Pasaulio banko ir Tarptautinio valiutos fondo ekspertai, 2003 m. apsilankę Lietuvoje, kaip pavojingai didelius pripažino Vilniaus ir provincijos gyventojų pajamų bei galimybių skirtumus [3]. Lietuva, kaip šiek tiek anksčiau Estija ir Latvija, tapo didelių ekonominių ir socialinių kontrastų šalimi. Tokio fakto negalima pateisinti vien transformacijos sukeltais sunkumais ar didesne kritine ekonomiškai aktyvių gyventojų dalimi savo šalių sostinėse, nes visos Rytų Europos šalys susidūrė su panašiomis problemomis. Viešojo administravimo gebėjimai ir kryptingai bei efektyviai orientuota socialinė politika būtų galėjusi šiuos socialinius kontrastus dalinai sumažinti, kaip tai atsitiko Slovėnijoje, Čekijoje bei Vengrijoje [12: 165–166]. Teoriškai valstybinių ir pilietinių institucijų kūrimui Baltijos šalyse įtakos galėjo turėti kaimyninių Šiaurės šalių institucinės vertybės. Iš tiesų, Baltijos ir Šiaurės šalių ryšiai plėtėsi įvairiose srityse. Tačiau realų poveikį Baltijos šalių gyvenimui darė tik skandinaviškos investicijos į privatų verslą, jo vadyba ir patirtis. Kitose srityse, tokiose kaip valstybinė socialinė apsauga ir kultūros politika, realaus Šiaurės šalių poveikio Baltijos šalyse yra beveik ne-

įmanoma aptikti. Estija po nepriklausomybės atkūrimo pasirinko Amerikos raidos kelią, nors dauguma jos gyventojų būtų norėję Šiaurės šalių kelio. Patyrusios politikės ir Tartu universiteto dėstytojos Marju Lauristin nuomone, Estijoje įvyko plataus masto privatizacija, joje maži mokesčiai ir minimalios socialinės išlaidos – ji pasuko JAV keliu [5]. Tuo tarpu, kaip pažymėjo M. Lauristin, dauguma gyventojų Estijoje norėjo kitko: kad valstybė labiau rūpintųsi vargingaisiais, kaip tai būdinga Šiaurės šalims. M. Lauristin tai aiškino Estijos demokratijos jaunumu ir tuo, kad žmonės dar nesugebėjo susivokti partijų programose. Einant Amerikos keliu, pažymėjo M. Lauristin, socialinės išlaidos Estijoje kasmet mažėjo [5]. Daugelis socialinių išmokų Latvijoje ir Lietuvoje, ypač vaikų pašalpos, absoliučiais ir santykiniais dydžiais buvo dar mažesnės nei Estijoje. Senatvės pensijų dydis Lietuvoje 2000–2004 m. sudarė tik vidutiniškai 40% vidutinio atlyginimo šalyje.

Latvija ir Lietuva nepriklausomybės metais pasirinko nuosaikesnių ir lėtesnių reformų kelią nei Estija. Tačiau tik Lietuva amžių sandūroje turėjo platesnes ekonominio, socialinio ir kultūrinio manevro galimybes, nes ji, palyginus su Estija ir Latvija, išsaugojo didesnę ankstesnę socialinę ir intelektualinę kultūrinę potencialą. Tačiau Baltijos šalių gyventojų nuomonės tyrimai, kuriuos 2002 m. atliko Jolanta Aidukaitė, rodė, kad Lietuvos gyventojai pasižymėjo aiškiai liberaliomis nuostatomis dėl šalies socialinio gyvenimo trajektorijų ir perspektyvų [1]. Privačių pensijų fondų reforma 2003 m., nors ir neįgijusi privalomumo pobūdžio faktiškai dėl kelių įtakingesnių asmenų pasipriešinimo, tik patvirtino šalies gyventojų ir jų elito orientacijas. Lietuvoje nebuvo susidariusių stiprių pilietinės visuomenės elementų, alternatyvių galios struktūrų – įvairaus lygmens socialinių grupuočių: nevyriausybinių organizacijų, pilietinės iniciatyvos grupių, teritorinių bendrijų, religinių bendruomenių, kultūros bendrijų, kurios konstruktyviai veiktų atsiliėpdamos į realius žmonių poreikius [9: 6]. Šalyje buvo silpnas socialdemokratinis ir profsąjunginis judėjimai, beveik nepastebėta intelektualinio antiglobalistinio judėjimo. Tarptautinės finansinės ir prekybinės organizacijos, tokios kaip Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas ir Pasaulio prekybos organizacija, darė stiprų tiesioginį poveikį ekonominiams procesams Lietuvoje, o kartais jiems ir vadovavo, tačiau jokio atoveiksmio joms dėl jų nepakankamo socialinio angažuotumo iš jokių socialinių jėgų pusės Lietuvoje per visus nepriklausomybės metus nepastebėta. Nors daugelyje Vakarų Europos šalių sėkmingai veikė ATTAC tipo organizacijos [17: 7], kurios akcentavo socialinių problemų sprendimą, tačiau jos Lietuvoje net nebuvo įkurtos. Aštri konkurencija „pereinamojo laikotarpio“ Lietuvoje pakenkė dialogo, solidarumo ir bendradarbiavimo dvasiai.

Nyko socialinis kapitalas ir socialinis pasitikėjimas. Pažymėtina, kad Lietuvoje ne tik neatsirado įvairių vakarietiško tipo bendruomeninių formų, kurios mažintų socialinę atskirtį, bet ir vangiai kūrėsi specifinės, tik šiam kraštui būdingos bendrabūvio formos. Tačiau liberalumo, o tiksliau – libertarizmo, Lietuvoje netrūko. Daugelyje šalies švietimo ir mokslo įstaigų, ypač sukurtų nepriklausomybės metais, taip pat žiniasklaidoje vyravo libertarinės mados ir nuotaikos. Nors Lietuvoje ilgą laiką valdė Lietuvos demokratinė darbo ir socialdemokratų partijos, didesnio socialinio angažuotumo jų veikloje ar lyginant su opozicinėmis dešiniomis partijomis buvo beveik neįmanoma aptikti. Dvidešimties įtakingiausių „Lietuvos politinių partijų sampratos apie socialinę apsaugą“ tyrime, Arvydo Guogio ir Dainiaus Bernoto atliktame 2000 m., pavyko nustatyti, kad visų įtakingiausių politinių partijų socialinės politikos ekspertai Lietuvoje pasisakė už likutinio-marginalinio modelio įgyvendinimą šalies socialinėje apsaugoje [7: 154].

SOCIALINĖS APSAUGOS PRIEMONIŲ NEPAKANKAMUMAS

Socialinio draudimo ir socialinės paramos reikšmė Lietuvoje, eliminuojant skurdą ir socialinę atskirtį, buvo mažesnė nei daugelyje Rytų Europos valstybių. Čia socialinei apsaugai, be sveikatos apsaugos lėšų, 1994–2001 m. buvo skiriama tik apie 11% BVP, o su sveikatos apsauga – apie 17% BVP [14: 141, 11: 605]. 1999–2001 m. bendrosios nacionalinio biudžeto išlaidos sumažėjo ne tik socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros srityse, bet ir sveikatingumui (sportui), rekreacijai, kultūrai bei švietimui remti. Bendrosios nacionalinio biudžeto išlaidos socialinei sferai nuo 52,4% 1999 m. sumažėjo iki 50,7% 2001 m. [11: 603]. 2003 m. išryškėjo kita negatyvi tendencija, kuri turėjo įtakos socialinei padėčiai šalyje. BVP Lietuvoje pirmąjį 2003 m. pusmetį išaugo 7,7% [18: 11], o pajamų oficialioje darbo rinkoje, socialinių išmokų ir valstybinio biudžeto augimo tempai nekito. Per biudžetą 2003 m. buvo perskirstoma tik 29% BVP, tuo tarpu Estijoje ir Latvijoje – 36–38%. Pažymėtina tai, kad Lenkijos reformų „tėvas“, buvęs premjeras L. Balcerowicius, tokios mažos BVP dalies perskirstymą per biudžetą Lietuvoje pavadino gerai augančios rinkos ekonomikos laimėjimu ir palygino Lietuvos „sėkmę“ su Rytų Azijos „tigrų“ laimėjimais prieš 5–10 metų. Iš tikrųjų, Lietuvos ekonomika 2001–2004 m. pasižymėjo didžiausiais augimo tempais Europoje (2003 m. BVP išaugo 9%), tačiau socialinė mūsų krašto plėtra buvo nepakankama. Pagal žmogaus socialinės raidos indeksą Lietuva 2003 m. teuzėmė 45-ą vietą, nors jau ir priklausė prie labiausiai šiuo požiūriu išsivysčiusių ša-

lių (atsiliko nuo Estijos – 41-a vieta, bet pralenkė Latviją, kuri dar buvo vidutinio išsivystymo lygio, – 50-a vieta) [10]. Lietuvos gyventojų socialinės raidos indeksas 2002 m. buvo 0,824 (Estijos – 0,833, Latvijos – 0,811). Tačiau Lietuvos statistikai ir socialinės politikos įgyvendintojai, be socialinės raidos indekso nustatymo, faktiškai nesiėmė ir nefinansavo tyrimų naudojant su kitais socialiniais parametrais susijusias metodikas. Vakarų Europoje (Nyderlanduose) atliekami socialinės kokybės tyrimai Lietuvoje buvo nežinomi. Socialinės apsaugos dekomodifikacijos laipsnį skaičiavo tik kai kurie tyrinėtojai. Galima teigti, kad įvairesnių socialinių rodiklių nenaudojimas, vertinant savo šalies išsivystymo lygį, Lietuvoje pasireiškė ne tiek dėl nepakankamo socialinių mokslų atstovų pasiruošimo, kiek dėl atitinkamų ideologinių ir vertybinių nuostatų tarp šalies gyventojų, politikų bei viešojo administravimo atstovų. Lietuva, kaip ir kitos Baltijos valstybės, nors ir pakviestos į garbingą Europos Sąjungą, savo socialinėje politikoje nesiorientavo ne tik į „geresnius“ Šiaurės Europos pavyzdžius, bet ir į „blogesnius“ kontinentinės Europos modelius, kurie, palyginti su Šiaurės Amerika, pasižymėjo gana efektyviu socialiniu administravimu ir didesniu dekomodifikacijos laipsniu. Pastarųjų metų laimėjimai Pietų Europoje, stiprinant valstybinę socialinę ir sveikatos apsaugą, Lietuvos žiniasklaidos ir socialinės sistemos reformatorių buvo ignoruojami, apie juos beveik nepaskelbta informacijos.

Stojimą į Europos Sąjungą vertinant kaip globalizacijos priežastį ir pasekmę, Lietuvos atveju galima teigti, kad eurointegraciniai procesai Lietuvoje buvo suprantami tik kaip ekonominiai ir kultūriniai, jokiū būdu – ne socialiniai. Lietuvos atveju Europos Sąjunga atrodė kaip „ekonominės dešinės“ projektas, skatinantis rinkų liberalizaciją ir Lietuvos išitraukimą į europinę rinką. Tačiau Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos valstybėse, nebuvo akcentuojami aukšti Vakarų Europos socialinių standartų reikalavimai, ypač valstybinio socialinio draudimo, valstybinės socialinės paramos ir valstybinės sveikatos apsaugos srityse. Atsisakius sovietinio valstybinio požiūrio Lietuvoje, bent jau iki įstojimo į Europos Sąjungą, stipriai įsitvirtino rinkos fundamentalizmo teoretikai ir praktikai. Valstybinės socialinės sferos programoms čia visada trūksta lėšų, ir ne tik dėl silpno šių šalių ekonominio išsivystymo. Socialinės sferos privatizavimui, pvz., senatvės pensijų srityje, čia visiškai atviras kelias, nes net ir kairiosios politinės partijos Baltijos valstybėse remia didesnę privatizavimo mastą. Tačiau menkas pajamas gaunantiems piliečiams, taip pat vyresnio amžiaus žmonėms, privataus draudimo galimybės gana ribotos. Išsilavinęs ir paklausius darbus dirbantis jaunimas taip pat nemažai rizikuos dalyvaudamas privačioje draudimo rinkoje.

Baltijos šalys pagal socialinės nelygybės rodiklius, atskirus skurdo rajonus ir marginalinių grupių pasiskirstymą labiau primena padėtį Lotynų Amerikos ar atskirų, ties socialiniu konfliktu balansuojančių, Azijos šalių, kuriose didesni miestai ar jų kvartalai susiurbia visus finansinius ir gyvybinius syvus, pasmerkdami socialinei atskirčiai ir marginalizacijai didesnę gyventojų masę. Apie 16% Lietuvos gyventojų amžių sandūroje gyveno žemiau skurdo ribos [15: 10]. Šalyje niekas net nebandė nuodugniau panagrinėti ar apskaičiuoti darbo jėgos, ypač mažai kvalifikuotos, išnaudojimo masto. Objektivumo dėlei verta pažymėti, kad socialinės nelygybės rodikliai Rusijoje ir Ukrainoje buvo dar blogesni nei Baltijos šalyse. Didelę įtaką socialinei nelygybei stiprėti Lietuvoje turėjo tai, kad net 17% šalies dirbančiųjų dirbo žemės ūkyje [11: 93], o kaimo vietovėse gyveno beveik trečdalis šalies gyventojų. Ekonominiai globalizacijos procesai kirsdavosi su kaimo gyventojų interesais, ypač – dėl protekcionistinės žemės ūkio politikos apribojimo, menkesnių išsilavinimo, persikvalifikavimo ir naujų pradinių galimybių kaimo vietovėse egzistavimo. Latvijos ir Estijos kaimo vietovėse gyveno mažiau gyventojų nei Lietuvoje, žemės ūkyje dirbo taip pat mažiau dirbančiųjų: Latvijoje – 14%, Estijoje – 6%. Ekonominių reformų šalininkai Lietuvoje savo kaimo gyventojams nepasiūlė jokios pažangesnės alternatyvos, t. y. kaip pakeisti veiklos pobūdį ir pradėti gyventi rinkos sąlygomis. Švietimo, ypač aukštojo mokslo sistema didžiuosiuose miestuose buvo vis labiau priešpastatoma galimai ne-kvalifikuotos jėgos perkvalifikacijai ir iš esmės orientuojama į informacinės ekonomikos ar „Naujosios žinių ekonomikos“ aukštumą, kuri net didelei didmiesčių ir Vilniaus gyventojų daliai buvo faktiškai nepasiekiamas svajonė dėl amžiaus ar išsilavinimo. Svarbiausioms politinėms partijoms pasiekus nacionalinį susitarimą, kurio viena sudėtinių dalių tapo žinių ekonomikos kūrimas, paaiškėjo, kad Lietuvoje darbo rinkos poliarizacija vis labiau spartėja. Savo ruožtu socialinė apsauga Lietuvoje daug kur yra pasyvaus pobūdžio ir nesiorientuoja į aktyvią socialinę politiką. Aktyvių socialinės apsaugos priemonių taktiką tik siaurai naudoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ekspertai ir ji nėra viešojo administravimo sistemos „alfa ir omega“. Tačiau kai kurių Darbo biržos perkvalifikavimo ir įdarbinimo programų 2001–2004 m. patenkinami rezultatai jau matyti. Tam nemažos reikšmės turėjo ekonominės konjunktūros šalyje pagerėjimas, darbo jėgos paklausos padidėjimas ir geresnių perspektyvų Europos Sąjungos rinkoje propagavimas. Tačiau geri darbo našumo augimo rodikliai (nuo 1996 m. vidutiniškai po 3,9% kasmet [19]) ir didesnis darbo našumo poreikis besiglobalizuojančioje ir į eksportą orientuotoje Lietuvos ekonomikoje (eksportuojama daugiau kaip 50%

produkcijos [16: 26, 13: 27–28]) trukdė ankstesniems socialinės paramos gavėjams ar socialinėje atskirtyje atsidūrusiems asmenims sparčiau integruotis į Lietuvos darbo ir švietimo rinką. Administraciniai ir mokestiniai barjerai Lietuvoje norint pradėti savarankišką veiklą ar verslą tebebuvo dideli. „Vieno langelio“ principas viešojo administravimo institucijose faktiškai neveikė, korupcija išliko gana didelė, lenkė Estiją, bet buvo mažesnė nei Latvijoje, Rusijoje, Ukrainoje ar Pietų Europos valstybėse. Autoriaus nuomone, socialinės apsaugos Baltijos šalyse pakako tik žvelgiant biurokratine, „juridine schematine“ akimi. Nepaisant trijų Baltijos valstybių socialinės apsaugos ministerijų įdirbio nepriklausomybės metais, numa-

tytoms socialinės apsaugos priemonėms jose aiškiai trūko didesnio finansavimo ir didesnių administracinių gebėjimų. 2003 m. Paryžiuje įvykusioje konferencijoje „Socialinė gerovė besiplečiančioje Europoje“ [4] socialinės politikos tyrėjas iš Didžiosios Britanijos Bernard Casey pripažino tą faktą, kad Baltijos valstybių socialinėje apsaugoje formos užteko ir institucinė pažanga jose buvo akivaizdi, tačiau labai trūko turinio.

Dauguma Rytų Europos socialinių parametrų bei visuomenės nuomonės tyrimų rodo, kad šiose valstybėse pasireiškia didesnis, nei daugelyje kitų pasaulio šalių, polinkis privatizacijai ir visaapimančiai rinkai bei universalių socialinių programų ignoravimas

Lentelė. Polinkio privatizacijai ir rinkai bei universalių socialinių programų ryšys										
Socialinio dėmesio sritys	Valstybės									
	BG	ČK	EE	VG	LV	LT	LK	RU	SK	SV
<i>a</i>										
Socialinė politika arba socialinė apsauga kaip autonominės interesų sritys	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Skurdas (čigonai)	Y	0	0	Y	0	0	0	Y	Y	0
Skurdas (bendr.)	Y	0	0	0	0	0	0	Y	0	0
Socialinė atskirtis (čigonai)	Y	Y	0	Y	0	0	0	0	0	0
Socialinė atskirtis (bendr.)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Socialinė kokybė	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gyvenimo trukmė, didelis mirtingumas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pilietinis dalyvavimas, NVO sektorius	0	0	Y	0	0	0	0	0	Y	0
Nedarbas (kaip dėmesio objektas)	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
Nedarbo likvidavimas kaip tikslas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Socialinė nelygybė	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Suma	Y = 4	Y = 2	Y = 2	Y = 3	Y = 1	Y = 1	Y = 1	Y = 3	Y = 3	Y = 1
<i>b</i>										
Liberali „darbotvarkė“(paminėta pritariant arba kritikuojant dėl lėto liberalios „darbotvarkės“ įgyvendinimo)	Valstybės									
	BG	ČK	EE	VG	LV	LT	LK	RU	SK	SV
Pensijų privatizacija	H	0	H	Y	Y	H	Y	Y	Y	Y
Sveikatos apsaugos privatizacija	H	H	H	H	0	0	Y	Y	Y	0
Kitų viešųjų gėrybių ir paslaugų privatizacija (energijos, gyvenamojo ploto, transporto)	Y	Y	0	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
Subsidijų kainoms panaikinimas arba rekomendacijos panaikinti subsidijas (be kompensacijų)	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
Budžeto apribojimai (arba reikalavimai jį sumažinti)	Y	0	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
Suma	Y = 3 H = 2	Y = 2 H = 1	Y = 2 H = 2	Y = 4 H = 1	Y = 4 H = 0	Y = 3 H = 1	Y = 5 H = 0	Y = 5 H = 0	Y = 5 H = 0	Y = 4 H = 0
Kodai: 0 = nepaminėta, Y = paminėta, H = užsimenama. Šalių ataskaitos: BG – Bulgarija, ČK – Čekija, EE – Estija, VG – Vengrija, LV – Latvija, LT – Lietuva, LK – Lenkija, RU – Rumunija, SK – Slovakija, SV – Slovėnija.										

arba atviras nepritartimas joms. Tai atsispindi naujųjų Europos Sąjungos šalių kandidačių kasmetinėse ataskaitose, kurias lentelėje apibendrinu vengrų tyrėja Zsuzsa Ferge (apibendrinus 1999 m. nacionalinių ataskaitų Europos Komisijai rezultatus) [6: 15]:

IŠVADOS

1. Nepriklausomybę atkūrusios Lietuva, Latvija ir Estija susidūrė su daugybe sunkumų įvairiose gyvenimo srityse. Amžių sandūroje jose stabilizavosi ekonominė padėtis ir paspartėjo ekonominio augimo tempai, tačiau to poveikį pajautė tik labai nedaug gyventojų.

2. Daugelis socialinių rodiklių ir vertybinių orientacijų Baltijos valstybėse rodo liberalias plėtros tendencijas. Tai yra viena priežasčių, kodėl čia auga socialinė nelygybė. Didelė problema Baltijos valstybėse išlieka socialinė atskirtis.

3. Baltijos valstybėse socialinė apsauga buvo nepakankama: socialinėje apsaugoje institucinių priemonių pakako ir institucinė pažanga buvo akivaizdi, tačiau labai trūko turinio.

Gauta
2004 05 17

Literatūra

1. Aidukaitė J. *Social Policy in the Former Post-communist Countries. The Comparative Case of the Three Baltic States*. Pranešimas konferencijoje „La protection sociale dans une Europe en voie d'élargissement“. Paris, 2003.03.22.
2. Bauman Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa, 2002.
3. BNS. IMF Gives Lithuania Pat on Back. *The Baltic Times*. 2003.06. 19–25.
4. Casey B. *Pension Reform in the Baltic States: Convergence with „Europe“ or with „the World“?* Pranešimas konferencijoje „La protection sociale dans une Europe en voie d'élargissement“. Paris, 2003.03.20.
5. Estijos politikė kritikuoja pasirinktą reformų kelią. BNS pranešimas, 2003.08.11. www.delfi.lt.
6. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries. *The European Journal of Social Quality*. 2001. Vol. 3. Iss. 1 & 2. P. 15.
7. Guogis A., Bernotas D., Ūselis D. *Lietuvos politinių partijų samprata apie socialinę apsaugą*. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 154.
8. Kličius A. Verslo raida: vingiai ir problemos. *Filosofija. Sociologija*. 2001. Nr. 2. P. 33.
9. Laumenskaitė I. E. Kaip saugosime savo kultūros tapatybę? *Kultūros barai*. 2003. Nr. 7. P. 6.
10. Lietuvai pristatomas 2003 m. pasaulinis pranešimas apie žmogaus socialinę raidą. UNDP pranešimas, 2003.07.08. www.undp.lt.
11. *Lietuvos statistikos metraštis*. Vilnius, 2002.
12. Melnikas B. *Transformacijos*. Vilnius, 2002. P. 165–166.
13. *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2001*. Vilnius, 2001. P. 27–28.
14. Rimkutė J. (red.). *Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo Liber, 2001. P. 141.
15. *Skurdo būklės Lietuvoje 2001 metų pranešimas*. Vilnius, 2001. P. 10.
16. *Socialinis pranešimas*. Vilnius, 2001. P. 26.
17. Thorn H. Nya sociala rorelser, globalisering och den sociologiska eurocentrismen. *Sociologisk forskning*. 2003. No. 2. P. 7.
18. *Veidas*. 2003. Nr. 31. P. 11.
19. Vetlov I. Ekonominio augimo apskaita Baltijos šalyse. *Pinigų studijos*. 2003. Nr. 4.

Arvydas Guogis

ON SOCIAL INEQUALITY FORMATION CONDITIONS IN THE BALTIC STATES

S u m m a r y

The conditions of formation of social inequality and social exclusion are reviewed. Strong globalisation is maintained to induce the above-mentioned problems. Author compares the indicators of social security in the Baltic States and Eastern Europe. He presents certain characteristic attitudes prevailing in the Baltic States, which play the decisive role in the formation of the respective social policy. Author affirms that globalisation in the Baltic States has strengthened mainly the position of the “winners”. While entering into the 21st century, social security measures in the Baltic States were still insufficient and inadequate. Talking more precisely, the social security frame in the Baltic States was sufficient and the institutional progress was obvious, but one can notice the lack of substance in it. Mostly the social situation in Lithuania is analysed in the article.

Key words: globalisation, social inequality, social exclusion, social security